

Helt Tillsyn i statet.

Man har bett mig berätta något om en nyligen företagen resa upp till Lappmarken, till den s.k. "lapp-riksdagen" i Arvidsjaur, dit jag åtföljde min man --- en av de första dagarna i oktober.

Då vi skulle lämna Stockholm var det ännu sommar Rosorna glödde på vår terrass och solen icke minst- ja, till den grad, att den lille yngste av barnbarnen som ett par dagar förut, var ute på avskeds-visit med sin mamma hos morfar och mormor till och med solbadade i paradadräkten.

X

Det blev ett parlamentering om hur man skulle ~~vare~~ klä sig för färden ditupp. Man var ju mest frestad att ta sommarhabiten, men så röstade jag för hel vintergarderob, vilket visade sig välbetänkt, ty när vi efter en nattresa i våra härliga tredjeklassvagnar på morgonen stucko ut huvudet i kupéfönstret var marken pudrad av frost och man fick en känning av den första vinterknäppen.

Vi voro i Ångermanland med dess storslagna, men på samma gång leende natur. Järnvägen gick genom Pelle Molins ådalen. Den breda älven följde oss där nere i djupet, än vild och brusande, än som ett stilla vatten som i sig avspeglade de höga niporna vid strarstränderna. Välbyggda vackra mindre gårdar, större bondgårdar och samhällen lågo på sluttningarna och en vit kyrka reste sig majestätiskt här och var som en fyrbåk över bygden.

Det var en upplevelse, att i höstens rikaste färg-

prakt färdas genom den sagoomsunna Ådalen. När vi efter tågombudet i Långsele i strålande solsken hannade på vårt dagtåg, där vi fingo två utmärkta förstärplatser - beställdes genom tågbetjäningen - som i Norge - en utmärkt kaffefrukost placerad i en korg. På bordet vid fönstret dukades härligheterna upp och inmundigades under medpassagerarnes vänligt förtjusta nyfikenhet.

Det var idel bygdebefolkning som utan vidare formaliteter genast slog sig i språk med oss, däribland en ståtlig grann ung flicka på 21 år, som befann på semesterresa till sitt hem i Ångermanland. Hon hade varit i Norge och skulle besökt även Köpenhamn, men längtan till hemmet blev henne för stark. Dock till nästa år skulle hon se både Stockholm och ~~Köpenhamn~~ Danmark. Hon reste nämligen fritt på järnvägarna, ty hon var post- och stationsföreståndare högt upp i nordligaste Norrland. "Man skall välän utnyttja den lyckligaste tiden i sitt liv, åpejman skall minsann icke ha så bråttom med att gifta sig" sade den vackra målmedvetna unga bondflickan. Vi fingo här ännu ett levande bevis för vår tids mentalitet och självständighet hos de unga kvinnorna. Jag log och titade i smyg på min make. Han såg litet konfunderad ut.

Vi hade många lärrika samtal med både unga och gamla under resan och man blir glad över, att

landsbygden med dess rättframma och sanna befolkning ännu finnes kvar i vårt Sverige.

Här och var i kupéerna satta lappar i sina färgrika dräkter och ju längre bort vi kommo norrut stötte nya till vid stationerna. Man fick en försmak av vad komma skulle. ^X Vår första stopp på resan var Wilhelmina, som ligger vid en stor sjö och 400 meter över havet och där blånande höjder skönjdes så långt ögat kunde se.

Jag tyckte, att naturskönheten nästan kulminerade här av allt vi hitintills skådat, denna dag.

Vid tåget mötte oss med sin bil lappmarkens riksdagsman Uddo Jakobsson, som på förhand inbjudit oss till sitt vackra hem på en äkta norrländsk lunch - rörding, tjäder, hjortron med gräddor och det härligaste fjällvatten. Vin hade vi nämligen undanbett oss.

Jag vill lova, att det smakade.

X

Men uppbrottets stund nalkades. ^{Ul skvärda värdinnan} Bilen stod för dörren. Ett brädslande avsked från den En sista blick på Wilhelmina, vi hade 25 mil fram ^N för oss, tiden var framskriden och vi måste vara i Arvidsjaur på kvällen.

Färden gick genom Lycksele kyrkby, där vi rastade för att rita ut benen, intagande förfriskningar på ett konditori bland ungdom, rök och radio och samla nya krafter för den långa färden genom de oändliga ödemarkerna i becksvart mörker, endast belyst av

bilens lyktor . Ett svagt norrsken försökte även lysa upp vår väg något.

Mil lades till mil. En felkörning på 5 mil , som höll på att sluta illa ---- för oss , ökade ytterligare vägsträckan till 30 mil.

Klockan $\frac{1}{2}$ 12 på natten körde vi slutligen in i Arvidsjaur där en väldig bilpark varslade om, att något ovanligt var på färde, i kyrkbyn.

Att vi somnade ovaggade på det utmärkta Järnvägs-hotellet behöver jag ej säga.

X

Morgonen därpå voro vi tidigt uppe. Det gällde att få något till livs innan lappmötet klockan $\frac{1}{2}$ 10 öppnades.

I hotellets matsal sammanträffade vi med mötets inbjudna gäster , de nordligaste länens hövdingar Rosén och Gärde, statsrådet Bramstorp och statsekreterare Björk från Stockholm samt journalister från olika delar av landet , fotografer med och utan filmkamera . Det var liv och rörelse. Det låg spänning i luften . Alla hade vi samma mål , att åhöra och se det hitintills största lappmöte, som hållits i vårt land. Ett dylikt hölls för 19 år sedan i Östersund, men med endast hälften så många deltagare . Till dessa möten har min man varit tillskyndare . Han har ju nämligen sedan många år varit deras stöd och förespråkare i riksdagen, där han framlagt deras bekymmer och önskemål.

Hela Arvidsjaur tycktes fylld av grannt högtidsklädda lappar, män och kvinnor, gamla och unga - när vi samtliga från hotellet tågade upp till missionsalen - där förhandlingarna skulle hållas. Från alla håll kommo de med sin glidande mjuka gång. De lyste ^{ett} och de lo. Det låg fest i luften, men också allvar, djupt allvar. Det var, som om deras väl eller ve skulle avgöras på detta möte. De väntade så mycket av statsmakternas representanter, som nu för första gången personligen intresserat sig för dem, genom att besöka deras lappmöte.

En stolt värdighet präglade de deras väsen. Vad dessa ansikten kunde tala:

Om slit och skarp kamp i fjällvärldens påfrestningar ;

Om resignation och undergivenhet i synnerhet hos de gamla kvinnorna ; om klok målmedvetenhet och en nästan barnslig trohjärtenhet.

De olika länns lappar buro olika dräkter.

Jockocklapparna sågo mycket pampiga ut och voro också medvetna därom. De hade ju de grammaste dräkterna och buro några slags röda ~~hjälm~~ tofsbjällmar på huvudet, som gjorde, att ^{synen} de stades ^{synen} tes över all mängden, var de än befunno sig. Till högtidsdräkten hade de ämsom breda broderade bälten eller skinnbälten, allt efter råd och lägenhet. Ju mera snycken kvinnorna buro, ju för mögnare voro de.

Och deras rikt och skickligt broderade dräkter voro en del fantastiskt vackra.

En del av de fattigare lapparna buro gråbruna dräkter andra åter av blått tyg, alltid insprängt med några färger.

Sorgligt nog börjar ungdomen där, som i Dalarna nu lägga bort dräkten. De bli för dyra, sade man mig.

X

Vi stego in i missionslokalen, som var vackert dekorerad med blommor och flaggor. Den stora salen var fylld till bristningsgränsen, och kö långt ut på gatan.

Till all lycka var den stora kyrkan utlovad i reserv, om det skulle behövas.

Mötets valde ordförande kyrkoherde Park från Stensele sjö lapp, hälsade i väl valda ordalag de långväga mötesdeltagarna och gästerna välkomna.

Telegram till konung, regering och åtskilliga andra avskändes. Ett särskilt varmt tal hölls till minnelse med överlämnande av en stor bukett jättenejlikor följad av en minutsång applåd.

När hälsningsceremonien som börjat och slutat med en psalm var över, tillkännagavs att kyrkan skulle bli forum för "Lappriksdagens" förhandlingar, "enär denna sal visat sig vara alldeles för liten.

Ett långt brokigt ledningståg drog upp till kyrkan den vackraste platsen inom byn. I närheten på båda sidor därom låg den s.k. lappstaden, byggd på drottning Kristinas tid.

Något alldeles unikt i Sverige, som också ter sig mycket egenartat. De fyra kvadratformiga kätorna äro byggda av stocktimmer och ha den vackra gråa ton, som väder och vind i århundraden frambragt.

X

Bänk efter bänk fylldes i den stora kyrkan. Endast några platser här och var nere vid kyrkdörren blevo kvar och på läktaren sitta mest, intresserade nyfikna från samhället och trakten däromkring. Det var ett evenemang även för befolkningen däruppe, som ändå ju voro vana att se och träffa lapparna allt som oftast.

Framför koret bänkade sig nu journalister och inbjudna gäster vid tvänne långbord och ordföranden började från sin upphöjda plats i koret, förhandlingarna. Han var som klippskuren för sitt värv. Rapp och vaken snabb i replikerna när så fördrades, skötte han under de fyra dagar mötet varade, sitt här mycket betungade ordförandeskap "med ^{den} ~~ärenden~~".

X

Från de bägge nordligaste länsstyrelserna hade begärts hos Kungl. Maj:ts, att "lappadministrationen" skulle få leda mötet. Men Kungen biföll ej förslaget och lapparna - ett vaknande folk - hade nu fria händer. De hade

kommit tillsammans tyckte de, för att själva få
öfverföra sina bekymmer och önskemål för "högsta ve-
derförande", och ville gärna ordna mötet efter
sitt sinne. Det blev även så.

Den lille föreyste mannen på ordförandestolen
med det fint skurna ansiktet och den intelligenta
blicken växte. Det blev en liten Mussolini som
klokt dekretade för den demokratiska närvarande
statsmakten, att "det ~~ej~~ önskades några tal, an-
net än i upplysnings syfte". Det accepterades och
följdes. ~~och det~~ ^{och det} verkliga inträffade, att de mäk-
tige blevo "hörare och icke görare" för ovanlighet-
ens skull.

X / alltid/

Dagens förhandlingar började med föredrag av
ordföranden i någon av lapparnes livsfrågor-- renbe-
tes - nomad-och sköfverfrågorna, - vilka, efter lunch
grundligt diskuterades till klockan 6 på kvällen.

Första dagen gavs en oerhört intressant historik
av lapparnes liv genom tiderna, en hart ^{var} otrolig skildring
om, med vilken bestialisk grymhet de
behandlats långt tillbaka och vilka lidanden de gen-
omgått som livegna slavar till de stora bruken.
Jag såg på de allvarliga, intelligenta ansiktena
som med spänd uppmärksamhet följde föredrag och
föranden. Det var så tyst, att man kunde hört en
knappnål falla. Man kunde därför helt följa talarna
med eller utan tolk, det är mer - än man kan göra i

den svenska riksdagen nu för tiden, och jag tänkte, vad den skulle ha mycket att lära i par- parlamentarisk ordning och takt av detta nomadfolk, som ej ens får ha en egen representant där.

X
Vad som överraskade mig var att en del av lappfolket ej förstodo varandras språk.

De nordligast boende lapparna talade lapp- finska t. ex. Jockmocklapparna. Men i allmänhet talades en utmärkt svenska. Deras anföranden höllos flytande och sakliga med eller utan tolk. I allmänhet var en "lappfogde" tolken. Men det kunde också hända, att det tolkades ur de egna leden och i de flesta fall med en blixtnäbb precision, mening för mening.

Många av de unga lappskearna voro lärarinnor och klicka, vakna, med fina intelligenta ansikten, som även deltog i diskussionen och gjorde det utmärkt ävensom några lappustrur som jag fick höra.

Fyvärr bevistade jag endast två dagar av de fyra, lappmötet. Särskilt lär skolfrågan - då jag var borta - varit av stort intresse. En läkare hade också samma dag hållit ett mycket vackrande anförande i lapparnes örefrågor.

bestädsfrågor
X
~~Ett fastligt samkväm hölls en kväll av lapp-
bestyrelsen, för en del del inbjudna. Det var~~

*Doktor
H. K. S. S. S.
medicinstjänst
Luleå*

Det var en originell och gemytlig fest med "möe
mad og god mad". Den kände lappvännen och lappvi-
seforsskaren, ^{konstnären} målaren Karl Tirén hade kommit upp
till mötet och gjorde som vanligt "sitt till", för
att öka glädjen och stämningen.

Ja, se det var en riktig riksdag och en riktig
fest det, skulle H.C. Andersen ha sagt, om han var-
it med.

X

På inbjudan av landshövding Aron Gärde i Luleå
kom jag, att en av dessa dagar få bevista invig-
ningen av Arjepluogs Nya Arbetstuga - en bland
Norrbottens 18 arbetstugor.

Den dagen ^{stod} blev alltigenom en upplevelse även den,
mättad av nya intryck från början till slut.

Klockan $\frac{1}{2}$ 10 ^{stod} landshövdingens bil utanför hotellet
och så bar det av återigen - ännu längre norrut ge-
nom Lappmarkens ödsliga skogsmarker, myrar och kol-
milor. Ibland skymtades några renar, som skräm-
da av vår bil satte av i full fart in i skogens
dunkla gömmor.

När vi närmade oss Arjepluog började de första
fjällen sticka upp vid horisonten. De sju milerna
voro bakom oss. Och vi voro framme.

Denna kyrkoby ligger mycket vackert vid den 7 mil
långa Hornavans början, nedanför ett fjäll-^{rum} vars namn
jag glömt -, som reser sig helt nära.

Arbetstugan, vårt mål, låg norröver, en bit

från byn, mitt i skogen med en väldig gårdsand-
 plan för de ~~40~~ barnen, som utplacade från de fat-
 tigaste hemmen ~~öde~~ ^{lägga} ~~skulle~~ fostras till att
 en gång gå ut i samhället, som dugande, ansvars-kännan-
 de människor. Ett vackert mål i sinning. Det be-
 rättades mig, att de ibland ~~är~~ ^{är} Ta emot barn, som ä-
 ro fullkomligt förvildade, men som i sällskap med de
 andra barnen och en god omvårdnad så ~~snar~~ ^{snar} blevo
 fria från sin skygghet. Där ser man ett exempel
 på de långa avståndens tragiska inverkan på dessa en-
 samboende i ödemarkerna.

X
 Vi - välkomnades på trappan vid framkomsten
 (till basisskolexaktens arbetstugan) av en liten
 spenslig man - en ung lärare, som jag trodde. Men
 hans befanna vara internatets varmt intresserade vän
 och läkare samt Arjeplogs "klockarefar", den för sin
~~succébok~~ "Kan doktorn komma" rikbekände doktor
~~Waller~~ Wallquist. --

Välkomnande stodo även "arbetstugans" föreståndare
 rinna och husmor.

Som gäster för dagen hade infunnit sig rektor och
 fru Svedelius (Julia) - initiativtagarna från sin
 Luleåtid - till Norrbottens arbetstugor. - jämte
 biskop Bergquist och en överjägmästare Wallmark med
 fru från Luleå. Fu Wallmark dokumenterade sig se-
 nare på dagen som storsångerska.

Det blev husesyn omedelbart i den stora hyper-
 moderna arbetstugan. I två våningar inredd med el-

la- de resurser av praktisk och estetisk komfort , som kan uppbringas i vår tid.

Och detta mitt i ödemarken nära polcirkeln överallt möttes man av glada , ljusa färger både djärva och diskreta,men alltid konstnärliga.

Hemmet - jag säger hemmet - anstaltsprägelna var bortblåst med nordanyinden - - innehöll gymnastik sal , skolrum,mat-och sovsalar , ett sjuk,och isole- ringerum , badrum ,de mest inventiösa kapprum för bar- nen . Ett fullt modernt kax utrustat kök med all la upptänkliga resurser att lätta arbetet, en stor handkammare, som på de gamla herrhårdarna .

Källarvåningen , ett under av ljusa stora utrymmen för olika ändamål och särskilt med tanke på barnen- nens sko-och klädörkförhållanden genialiskt ord- nat,med en träställning mot en hög vägg varifrån lån ga träpiggar utgingo , där skorna hängdes över natt- ten i varmrum . Borde finnas i varje villa.

Även tvätt - och drickanordningarna för barnen där nere voro utstuderat praktiska.

Sålunda kunde de små presentera sig torra och rena efter ombytet,när de kommo upp till mat-och sovsalarna från fotbollsmatscerna och skidfärderna i skog och mark.

I andra våningen lågo sovrummen , och/ föreständarinna nornas verkligt förtjusande rum . Alla dessa kax omkring en vacker och originellt inredd hall , som även var vardags-och mottagningsrum.

~~13~~ 15

för ledningen. "Sitt privatliv ha de rätt, att k
för sig själv, det håller jag styft på" sade dok
torn till mig."

Ena väggen av denna hall upptogs av en stor
karta över Europa, som i synnerhet pojkarne voro
mycket intresserade av ". De andra väggarna voro
lade i fält med blomstergirlander målade av doktorn
I det blått målade taket var stjärnhimlen avt
avtecknad, ett verk av rektor Svedelius, om jag ej
hört fel.

Högst upp på vinden lågo gästrummen med ut-
sikt över sjö och fjäll och den vita kyrkan på
udden i sjön.

Barnens sovsalar voro ävenledes hållna i ljus
diskret ton, olika för pojsarna och flickorna. Om jag
minnes rätt, små låga brunröda sängar med en konst
närlig avbalkning av plywood för att hindra smitta
av droppinfektion vid förkylning. Ovanför en list
runt väggarna var målad en Noaks ark med alla
djuren promenerande längs listen.

I flickornas rum skulle alfabetet i blommor
målas, något som ej medhunnits då. Allt detta en
idé av doktorn för att utveckla barnen och på ett
omedvetet lekande sätt, ge dem kunskaper om varje
hand. Och konstnären även här, var doktorn själv.

Efter en efterlängtd kafferast i Planetariet
gingo landshövdingen och doktorn- de bägge ungar-
larna på barnavårdsammanträde, och familjen

Svedelius och jag blevo kbjudna av Överjägästaren på en biltur till Lars Levi Laestadius herönda och natursjöna Jickvik ~~skötsel~~ Hornavans med det lilla kapellet - bländ y fjällen ~~värk~~ vid Hornavans strand, ~~skötsel~~ beskuggad av vita hängbjörkar.

Det blev en förtjusande färd. Vi kommo längre och längre in i fjällvärldens regioner till tystnadens land.

Den s.k. civilisationen låg så långt borta. Världens larm och gny kunde icke nå oss. - för några korta timmar. och härlig luft/ Färden som vill ha verklig vila finns ett enkelt med bra pensionat ~~dyrt~~ hos ett ung trevligt bonafolk för 4.50 till 5 kronor ~~per natt~~. för pension

X

Vid återkomsten till Arjeplogs voro vi bjudna på middag till "doktorn" före invigningshögtidligheten. Fru Svedelius förberedde mig på, att jag skulle få se något "noch nie geweasens" uppe i Södern.

Och det jag fick se var som något av en saga. Ett hem med den mest personligt mångskiftande konstnärlighet - och som skapad av en kvinnas sjuka hand. -- en ypperlig bild av Ugarens eget visen- så som jag uppfattat honom. När dörren till den gustavianiska matsalen öppnades, kunde vi ej återhålla ett utrop av beundran Familjporträtten kring väggarna mellan i ljuslampeterna blickade ned på frimlingarna

som bänkade sig vid det ovala bordet dukat med blått ostindiskt porslin. - En gammal ärevördig biskop tittade allvarlig och värdig ner från sin ram - på sin något århundrade yngre kollega i sällskapet, där det goda humöret inte fattades från bispren, landshövdingen, rektorn, överjägmästaren värden själv till damerna. Där Julia Svedelius är med har ingen tråkigt.

Kanske kan det intressera husmödrarna här att höra, hur en ungtjänst kan ordna en middag mitt i fjällen.

Bordets dekoration var dagen till ära "Arbetstugans gamla arbetstuga" "Arjeplogs nya arbetstuga" i miniatyr. Sandplanen, flaggstången med sin blågula flagga i topp, doktors egen lilla bil framför trappan fanns där. Ingenting saknades.

Kring detta låg ett brett band av grön och grå moss, med höstens blad och blommor instuckna här och var. Tennstakarna med de levande lågorna på bordet voro dekorerade på enhanda sätt. Bakom Vid varje kuvert satt vid våra kort ett litet gosshuvud, en fotografi av barnen från arbetstugan. Det var något alldeles betagande och gripande i denna vackra hyllning i hans hem till arbetstugan och dess syfte.

Middagen bestod av av grönkålsoppa serverad i runda ostindiska koppar; köttbiten var tunga i gelé med fyllda tomater och legymer; desertens körsbär i vingelä serverade i små höga antika

koppar med lock .

Kaffet serverades i en utsökt smakfullt möblerad hall med öppen spis , där en svart flygel stod placerad antika möbler och en mängd kinesiska dyrbarheter skvallrade om förvärven från de utländska resor , han vederkvicker sig med från det hårda slitande livet på sjukbesöken många gånger milstals djupt in i skogarna , över myrar och sjöar .

Men uppbrottets stund var åter inne. Invigningens timma ma var slagen .

När vi åkte upp till arbetstugan mötte oss marschal- lernas sken i den mörka höstkvällen .

Barnen stodo uppställda inne i stugan, i fina nya högtidskläder , gossarna i mörkblå bluskostymer med blixtlås och flickorna i de näpnaste nordottensdräkter.

Hela Arjepluog var där och så begynte den vackra ak- ten med sång av barnkören, med sina späda röster.

Talens rad började med landshövding Gärde i spetsen Det var tal, som gick från hjärta till hjärta. Man kunde icke föredraga något av dem framför det andra. Alla vo- ro tagna av barnsögonen framför dem .

En av talarna manade barnen , åt de ej finge glömma sina egna fattiga hem , eller tycka, att de voro för enk- la-när de kommo tillbaka , utan skulle de istället hjäl- pa till med att införa allehanda förbättringar därhemma stödda av de lärdomar , de fått på arbetstugan , som kunde underlätta arbetet för mor och far i deras dagliga slit och som sedan skulle komma till nytta i deras eg- na hem en gång.

De små allvarliga ansiktena tittade upp på talarna och man läste en god föresats i deras ögon.

Det var svårt att hålla tårarna borta.

Efter fru Wallmarks ståtliga sång:

"Det gäller att verka förrn sol går ned
och skuggorna falla långsamt", var den allvarliga delen av programmet slut.

Ett kraftigt stort frestande kaffe bord stod och väntade.

Det var sent, Landshövdingens bil stod åter för dörren.

Vi foro ut i mörkret. Kolmilorna lyste här och var på vår väg.

Vi voro åter i Arvidsjaur.

Jag tog ett tacksamt farväl av min värd för dagen och bilen gick vidare i natten med honom ensam och med Boden som mål i arla morgonstund.

Dagarna i Lappmarken voro snart ett minne blott- men ett minne som består. Man kan uppleva mer på en vecka ibland än på ett helt år. Den bästa lärdomen jag tog med mig från dessa dagar var, hur stora människorna i sin kamp voro däruppe och hur små vi lätt bli härnere i all vår komfort och bekvämlighet.